

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

17. Filozofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovědní obory

Česko(slovenské) ústavy

Czech(-Slovak) constitutions

Autor: Filip Unger

Škola: Česko-anglické gymnázium

Kraj: Jihočeský kraj

Konzultant: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval samostatně a použil (a) jsem pouze podklady (literaturu, projekty, SW atd.) uvedené v seznamu vloženém v práci SOČ. Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné. Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V ..... dne ..... podpis: .....

Poděkování

Děkuji Mgr. Tomáši Veberovi, Th.D. za obětavou pomoc a podnětné připomínky, které mi během práce poskytoval.

Anotace

Seminární práce se zabývá ústavními zákony Československa a České republiky, převážně Ústavou Československé republiky, Ústavou Československé socialistické republiky a Ústavou České republiky. Podrobně zachycuje jak jejich formální obsah, tak jejich myšlenky a kontext, který vedl k jejich vzniku. Dále pak odhaluje jejich vzájemné rozdílné i společné znaky a uvádí míru jejich (dis)kontinuity.

Klíčová slova: Československo; ústava; obsah; rozdíly; společné znaky; kontext.

Annotation

The seminary paper elaborates on the constitutional laws of Czechoslovakia and the Czech Republic, mainly the Czechoslovak Constitution, the Constitution of the Czechoslovak Socialist Republic and the Constitution of the Czech Republic. In detail, it depicts their formal content, as well as their idea and context, which led to their creation. Furthermore, it reveals their mutual differences and common characters and states the extent of their (dis)continuity.

Key words: Czechoslovakia; constitution; content; differences; common characters; context.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Anotace	4
Annotation.....	4
Úvod.....	6
1. Ústavní vývoj a právní souvislosti	8
1.1 Ústavní listina Československé republiky (1920).....	8
1.1.1 Obsah ústavní listiny	8
1.1.2 Kontext	9
1.2 Ústava Československé republiky (1948).....	10
1.2.1 Obsah ústavy	10
1.2.2. Kontext	14
1.3 Ústava Československé socialistické republiky (1960)	15
1.3.1 Obsah ústavy	16
1.3.2 Kontext	17
1.4 Ústavní zákon o československé federaci (1968/69)	18
1.5 Ústava České republiky (1993).....	18
1.5.1 Obsah ústavy	19
1.5.2 Kontext	22
1.6 Otázka Slovenska v česko(slovenských) ústavách	24
1.6.1 Ústava Československé republiky	25
1.6.2 Ústava Československé socialistické republiky	25
1.6.3 Ústavní zákon o Československé federaci.....	25
2. Souhrn česko(slovenských) ústav	27
2.1 Rozdílné znaky česko(slovenských) ústav	27
2.1.1 Hlavní idea a prohlášení	27
2.1.2 Jednotlivé segmenty	28
2.1.3 Kontext	32
2.1.4 „Slovenská otázka“	33
2.2 Společné znaky česko(slovenských) ústav	34
2.2.1 Hlavní idea a prohlášení	34
2.2.2 Jednotlivé segmenty	34
2.2.3 Kontext	36
2.2.4 „Slovenská otázka“	36
Závěr	37
Zdroje.....	39
Tištěné zdroje	39
Elektronické zdroje.....	39

Úvod

V seminární práci „Česko(slovenské) ústavy. O čem se v nich pojednává a jak spolu (ne)souvisí?“ je mým cílem představit jak úlohu ústav obecně, tak jejich konkrétní principy a ustanovení a odkrýt hlavní znaky, ve kterých se tyto ústavy rozcházejí, nebo ve kterých jsou si naopak podobné.

Tuto tematiku jsem si vybral jednak proto, že se zajímám o humanitní obory a vzhledem k mému vřelému vztahu k právu směřuji k tomu, abych si v budoucnosti našel povolání s daným zaměřením. Také ale, protože v českých poměrech není ústavnímu právu paradoxně věnován dostatek pozornosti. Proto bych rád jak uvedl toto téma „na povrch“¹, tak sepsal právě rozdíly a společné znaky těchto ústav, jelikož je velmi složité najít dokument, který by po obou stranách (v rozdílech i společných znacích) srovnával ústavy a uváděl jejich obsah.

Svou práci jsem vypracovával metodou selektivní, analytickou, deskriptivní a komparativní. V zásadě to znamená, že prve jsem si vyhledával zdroje týkající se mnou zvolenému tématu. Mezi klíčové zdroje pak patří samotné dokumenty Československých ústav (Ústavní listina Československé republiky, Ústava Československé republiky, Ústava Československé socialistické republiky a Ústava České republiky) a knihy zpracovávající téma historie práva na území Československa, uvedené v kapitole „Zdroje“. Tyto a další zdrojové materiály jsem poté postupně protřídil podle jejich významu pro mou práci a z těch, které se zasadily o její ovlivnění, jsem si nadále vypisoval nejdůležitější body a pasáže. Po vyhodnocení dokumentů a jejich separátů jsem počal s psaním práce, přičemž v první řadě jsem zpracovával obsahovou část a následně pak Úvod a Závěr. Práci jsem v průběhu pročítal a zakončil jsem ji po opětovném přečtení, eliminaci formálních či gramatických nedostatků a shledání informací, které obsahuje, relevantními a pravdivými na základě opětovné kontroly i ve srovnání s výpisky a zbytkem zdrojů.

Ještě bych rád vysvětlil, proč je Slovensko v názvu mé seminární práce v závorce. Není tomu tak proto, že bych jakkoli snižoval jeho význam. Důvod je prostý, a to, že se ve své práci zabývám hlavně Ústavou Československé republiky, Ústavou Československé socialistické republiky, ale také Ústavou České republiky, jež Slovensko již nezahrnuje. Také je to

---

¹ Chtěl bych o tomto tématu občany obeznámit, protože shledávám velmi důležitým, aby každý věděl, na čem se zakládá právní (a vlastně i ekonomický) systém země, ve které žije, a právě všechny tyto základy i myšlenky, ze kterých další podrobnější zákony vycházejí, jsou stanoveny ústavami.

zapříčiněno tím (to, že je Slovensko v názvu v závorce), že kromě sekcí ústav zaměřených právě na jednotlivá území, platí pravidla stanovená těmito ústavami na všechna území stejně, proto není ani nutné (s výjimkou výše zmiňovaných částí ústav) stejnoprávné země Československé republiky rozlišovat. Toto zdánlivé snížení významu Slovenska má tedy pouze význam účelový pro konkrétně mou seminární práci. Ty části ústav, které upravují ustanovení týkající se právě Slovenska poté rozebírám v samostatné druhé kapitole své práce (a nezahrnuji je tudíž k popisu ústav).

1. Ústavní vývoj a právní souvislosti

Obecně První část mé seminární práce se bude zabývat jednotlivými československými ústavami (a to se zaměřením na ty popsané v Úvodu, které jsem si vybral za své téma). Bude zde uvedena jejich hlavní myšlenka, důležité faktory jejich praktického obsahu, a dále události, které vedly k tomu, že se Ústavy vyvíjely právě tím kterým směrem. Jelikož není „otázka Slovenska“ pro mou práci směrodatná, nebudu ji zahrnovat mezi obsah následujících Ústav, nýbrž ji věnuji samostatnou podkapitulu, jež bude vysvětlovat nejzásadnější neopomenutelné prvky týkající se Slovenska v Československých Ústavách.

1.1 Ústavní listina Československé republiky (1920)

Obecně V případě, že se chceme zabývat ústavním vývojem České, potažmo Československé republiky, a to hlavně Ústavou Československé republiky (1948), Ústavou Československé socialistické republiky (1960) a Ústavou České republiky (1992), musíme vzít v potaz Ústavní listinu Československé republiky, která v tomto vývoji hraje velmi významnou roli. Ačkoli byla totiž tato listina o 28 let starší než Ústava jí nadcházející, zakořenily se v ní principy o přičlenění se do společnosti národů jako „člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový“² a tyto myšlenky, stejně jako některá z jejich ustanovení, převzala Ústava Československé republiky, která, byť přetváří český národ v takový, který je lidovou demokracií a připravuje se na přechod k socialismu, přesto na tuto Ústavní listinu navazuje.

Také je hodno zmínit, že tato ústavní listina se řadí mezi ústavy rigidní³ a byla označována za „normu nejvyšší právní síly, jenž se dá měnit pouze ústavními zákony“⁴.

1.1.1 Obsah ústavní listiny

Hlava I.) Klíčová ustanovení státních principů byla uvedena v první hlavě, kde se kromě charakterizace Československé republiky jako demokratického státu v čele s voleným prezidentem také určila svrchovanost lidu⁵ jako jediného zdroje státní moci.

² Dostupné v: Revoluční národní shromáždění, Ústavní listina Československé republiky, 1920.

³ „Druh ústavy připouštějící (na rozdíl od ústavy flexibilní) vydávání ústavních zákonů jen na základě zvláštní procedury, zajišťující ústavním zákonům ve srovnání s ostatními zákony větší stabilitu.“ Dostupné na: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=393204&title=%F0Astava%20rigidn%ED&s_lang=2.

⁴ Dostupné na: http://www.spolved.web2001.cz/stud_mat/ustvyvoj.htm.

Hlava II.) Jako další hlavní body této Ústavní listiny se také upravují státní lidem udělené moci (zákonodárná, výkonná a soudní), z nichž první uvedenou najdeme v druhé hlavě. Zde je rozdělena mezi dvoukomorové Národní shromáždění⁶, které sestávalo z Poslanecké sněmovny a Senátu.

Hlava III.) Druhá z výše zmiňovaných mocí, výkonná, je určena v třetí hlavě a skládá se z vlády a prezidenta.

Hlava IV.) Poslední z nich, soudní moc, je zakotvena ve čtvrté hlavě. Ta se během vývoje jednotlivých Ústav příliš nelišila a to z důvodu, že pravidlo nezávislých zákonných soudů, na které má každý právo se odvolat, bylo v podstatné míře uznáváno (byť v různých érách pouze de iure a nikoli v praxi) všemi režimy.

Hlava V.) Jako další ze základních ustanovení této listiny je zapotřebí uvést občanská práva a svobody. Tato ustanovení vyhlášovala rovnost občanů a pracovních příležitostí pro všechny obyvatele státní a poskytovala výslovnou ochranu soukromému majetku (ten je z hlediska postavení v československých ústavách jedním z poněkud kontroverzních témat). Dále zde bylo uvedeno i shromažďovací a společovací právo nebo svoboda tisku. Naopak mezi jedinou povinností patřilo „podrobení se vojenskému výcviku a uposlechnout výzvy k obraně vlasti“⁷.

Hlava VI.) V poslední, šesté hlavě, se uvádí ochrana menšin⁸ a v obcích s jistým procentem cizojazyčného obyvatelstva se také zajišťovalo právo na vyučování v jejich mateřském jazyce. V této hlavě se také stavělo odnárodňování v jakékoli formě jako trestný čin.

1.1.2 Kontext

V podkapitolách označovaných jako „kontext“ bude mojí snahou zodpovědět otázku, proč se daná Ústava vyvinula daným směrem?. Co se týká této ústavní listiny, považuji za důležité a relevantní pouze zmínit, že svou demokratickou povahou podporující svobodu a svrchovanost

---

⁵ „Princip demokracie, z něž vyplývá, že zdrojem veškeré moci ve státě jsou všichni členové dané společnosti (lidé, lid)“; nalezneme na: <http://leccos.com/index.php/clanky/suverenita-lidu> (13.12.2014).

⁶ „Nejvyšší zákonodárný sbor Československa v období let 1918-1939 a 1945-1960“ který byl postupem let upravován, včetně jeho zastupitelských sborů, které byly historicky i ústavně odlišné; v tomto období to bylo Národní shromáždění republiky Československé; dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Národní_shromáždění_republiky_Československé.

⁷ Dostupné na: http://www.spoved.web2001.cz/stud_mat/ustvyvoj.htm (13.12.2014).

⁸ Menšin národnostních, náboženských a rasových.

lidu navazuje na předešlé poválečné (po 1. světové válce) Ústavní zákony, jejichž úkolem bylo (po zkušenostech s absolutismem a dalšími režimy, které vedly k válkám) docílit mírumilovné přetrvávající situace, kde každý občan má stejná práva a povinnosti a společně s lidem jako celkem je zdrojem veškeré moci státu (tudíž není utiskován atd.).

1.2 Ústava Československé republiky (1948)

Obecně Z ústavního hlediska je sice období této ústavy rozporné, jelikož ač de iure byla ústava (včetně doplňujících ústavních zákonů) stále nejvyšším prvkem určujícím povahu a pravidla státu, v praxi „klíčová rozhodnutí už neprobíhala dle platné ústavy, ale zcela dle vůle ústředního výboru KSČ či dle moskevských direktiv“⁹. Přesto byla stále, jak již zmíněno, právoplatným ustanovujícím elementem, a proto považuji její zanedbávání za nerozumné, ba nezodpovědné.

1.2.1 Obsah ústavy

Hlavním rysem Ústavy Československé republiky je ustanovení lidové demokracie a snahy o přechodu k socialismu. Dále se mezi tyto prvky dá započítat zrušení druhé komory parlamentu, zrušení ústavního soudu, zrušení České, Moravské a Slezské země, zvláštní postavení slovenských národních orgánů¹⁰ a již zmíněný fakt, že vychází z předešlé (i když ideologicky se lišící) Ústavní listiny.

Prohlášení V prohlášení se proklamoval dějinný vývoj Československa již ideologicky zabarveně, což bylo znatelné na „pevném rozhodnutí československého lidu“¹¹ (již ne národů) bojovat s feudálními vykořisťovateli, Habsburky, kapitalisty a dalšími „zrádci“ a na oslavování Sovětského svazu a husitství a naopak zatracování první republiky. Dle tohoto prohlášení měla pak Československá republika být „státem národním, zbaveným všech nepřátelských živlů“¹².

⁹ Dostupné na: <http://www.spoved.web2001.cz/> (13.12.2014).

¹⁰ V této době sbor pověřenců a Slovenská národní rada.

¹¹ Dostupné v: Národní shromáždění, Československá republika. Ústava Československé republiky: Ústavní zákon ze dne 9. května 1948, in: 150/1948, Praha, 1948.

¹² Dostupné v Ústavě Československé republiky.

Základní články)

Před samotnými podrobnými ustanoveními ústav jsou ještě umístěny takzvané „Základní články“, které také určují základní smysl a význam jak samotné Ústavy, tak již konkrétního textu v ní samotné. U této ústavy do těchto článků patřil například popis Československé republiky jako lidově-demokratického a jednotného státu Čechů a Slováků (dvou rovnoprávných národů), zdůraznění významu práce, která nebyla již jen právem, nýbrž i povinností, nebo stavění československého hospodářství na znárodnění nerostného bohatství, průmyslu, velkoobchodu a peněžnictví a vykonávání svrchované moci lidu prostřednictvím zastupitelských sborů, jejichž postavení (stejně jako státních orgánů) a volitelnost do nich byly v těchto člancích určeny.

Kapitola I.) První kapitola Československé ústavy má název „Práva a povinnosti občanů“. V této oblasti není tolik co dodávat, protože zásady zde zakořeněné zůstaly velmi podobné těm předchozím. Byla tu začleněna základní lidská práva jako právo na vzdělání, právo na vyznání, svoboda osobní, domovní, pobytu, majetková, projevu, ochrana rodiny, mládeže, kulturních statků, listovní tajemství atd. Co je ale možná hodno zmínit, jsou sociální práva a povinnosti občana ke státu a ke společnosti, jelikož právě tyto dva elementy a jejich prosazování byly pro státy s vůlí „socializovat“¹³ typické.

Kapitola II.) Druhá kapitola se týkala Národního shromáždění. Rád bych zmínil jeho hlavní funkce a charakteristiku. Ze skutečnosti, že Národní shromáždění bylo touto ústavou ochuzeno o jednu komoru (která byla již zmíněna v obecné části), vyplývá, že toto Národní shromáždění zastávalo jak funkce parlamentu, tak funkce senátu. Mezi ně patřilo navrhování zákonů nových nebo pozměňujících, ba i navrhování změn v ústavě a tak dále. Jediný zásadní rozdíl ve funkcích byl zvláštní orgán, upravený jako tzv. předsednictvo Národního shromáždění, které v době rozpuštění parlamentu činilo úkony a opatření, ke kterým by za normálních okolností (parlament by byl funkční) bylo potřeba zákona. Také rozhodovalo o ústavnosti¹⁴ zákona a o tom, zda je nařízení protizákonné, v čemž vlastně zastupovalo Ústavní soud. Také ale mohlo třeba podávat autentický výklad zákonů.

Kapitola III.) Kapitola třetí pojednává o prezidentu republiky. Jsou zde obsažena standardní ustanovení, jako funkce prezidenta republiky: zastupování státu navenek, svolávání, odročování a rozpouštění Národního shromáždění, ratifikování mezinárodních smluv a podepisování zákonů, prohlašování válečného stavu a vyhlášení války, právo udělit milost

---

¹³ Mířit k socialistickému uspořádání společnosti.

¹⁴ Jestli daný zákon je, nebo není v rozporu s ústavou

nebo jmenování předsedy a dalších členů vlády. Také zde ale můžeme nalézt různá specifika. Těmi jsou fakt, že při jmenování členů vlády určoval i jejich počet a to, kdo bude řídit jaké ministerstvo, nebo fakt, že když byl prezident po více jak půl roku neschopen vykonávat svůj úřad, mohl být Národním shromážděním jmenován jeho náměstek. Ten ale neměl jasně určené postavení, jelikož pravomoci prezidenta v takovémto případě přejímala vláda. Za zmínku ještě také stojí, že prezidentem se mohl stát pouze člověk volitelný do Národního shromáždění, jemuž bylo 35 let a byl Národním shromážděním zvolen na sedm let systémem kvalifikované většiny¹⁵. Prezident republiky byl také stanoven jako ne odpovědný z výkonu své funkce a stíhán mohl být pouze za velezradu.¹⁶

Kapitola IV.) Ve čtvrté kapitole nalezneme ve své době nejvyšší orgán vládní a výkonné moci, vládu. Vláda dle určení této ústavy sestávala z předsedy vlády, jeho náměstků, ministrů a státních tajemníků. Jmenoval ji prezident republiky a odpovědná byla Národnímu shromáždění. Vláda rozhodovala o všech politických záležitostech vyšší důvěry, čímž je myšleno jmenování vysokých státních funkcionářů, jako například soudců, vydávání vládních návrhů zákonů nebo v mezích zákona také nařízení vlády. V případě, že se jmenovanou vládou nebo s některým jednotlivcem ve vládě nebylo Národní shromáždění spokojené, mohlo jí (nebo jejím jednotlivým členům) vyjádřit nedůvěru, čemuž následovala demise onoho člena či celé vlády. V případě, že byla nedůvěra vyjádřena předsedovi vlády, neznamenal demisi celé vlády, nýbrž pouze jeho vlastní.

Kapitola V.) Kapitola pátá obsahovala podkapitoly „Slovenské národní orgány“: „Slovenská národní rada“ a „Sbor pověřenců“. Jelikož je tato kapitola zaměřená na Slovensko a jeho roli v bývalém společném státě Čechů a Slováků a tím pádem přímo nesouvisí s mým tématem českých ústav, budu se otázkou Slovenska a tím také otázkou této kapitoly zabývat v samostatné kapitole zaměřené na postavení Slovenska v Česko(slovenských) Ústavách.

Kapitola VI.) V šesté kapitole jsou pojednávány Národní výbory. Národní výbory můžeme chápat jako orgán podřízený ministerstvu vnitra (dále pak dělený na národní výbor vyššího stupně a jemu podřízený národní výbor nižšího stupně), který se měl „opírat se o přímou účast a iniciativu lidu“¹⁷, tudíž byly všechny místní, okresní, i krajské národní výbory odpovědné

---

¹⁵ Kvalifikovaná většina= Přítomna volbě musela být nadpoloviční většina poslanců a zvolen byl ten, pro koho se vyslovily nejméně tři pětiny přítomných.

¹⁶ Dostupné v: Dějiny československého práva 1945-1989 od autorů Jan Kuklík a kol.

¹⁷ Dostupné v: Národní shromáždění, Československá republika. Ústava Československé republiky: Ústavní zákon ze dne 9. května 1948, in: 150/1948, Praha, 1948.

kontrole lidu (prostřednictvím voleb¹⁸). Na druhou stranu ale byly stále povinny dbát vládních směrnic a pokynů a v opačném případě byly rozpustitelné. Jejich funkce byla prakticky státní správa v oblasti obecné vnitřní správy¹⁹ a účast na vypracování a provádění jednotného hospodářského plánu.

Kapitola VII.) Kapitola sedmá má souhrnný název Soudy. Soudnictví jako takové bylo touto kapitolou ústavy garantováno jako nezávislé a vázané pouze právním řádem. Mimo jiné se zde zaváděly nejvyšší soud, nejvyšší vojenský soud a navíc správní soud a též se rozdělovali soudci na ty z povolání a soudce z lidu (ti byli určováni Národními výbory). Nalezneme zde také určené zásady soudnictví, jimiž jsou: nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, rozsudky se vyhláší jménem republiky, líčení před soudy je zásadně ústní a veřejné. V trestním řízení platí zásada obžalovací a obviněný má právo na obhajobu.

Kapitola VIII.) Tématem osmé kapitoly je Hospodářské zřízení. Tato kapitola nese hodný význam, jelikož se zde ustanovují principy ekonomiky celé Československé republiky, a to jako principy založené na znárodnování, umožňující státu z velké části ekonomiku řídit, hlavně pak jednotným hospodářským plánem, jenž je zde zakotven a ovlivňuje veškerou hospodářskou činnost. Tento plán je připravován a realizován vládou, a to vždy na určité období (například pěti let, od toho takzvané „pětiletky“). Dále se v kapitole uvádí, že každý občan má povinnost „svědomitě a hospodárně“ plnit své úkoly, které z tohoto hospodářského plánu vyplývají. Také je zde zavedeno takzvané třísektorové hospodářské zřízení, které se dělí na národní vlastnictví, vlastnictví národních družstev a soukromé vlastnictví (to je dále děleno na nedotknutelné osobní vlastnictví a soukromé vlastnictví²⁰).

Kapitola IX.) V deváté kapitole nacházíme obecná ustanovení. Těmito ustanoveními je upraveno jediné a jednotné státní občanství, Praha určena hlavním městem a správní soustava založená na krajském zřízení. Ještě je stanoveno, že státní hranice mohou být upraveny pouze ústavním zákonem a naposled stanoveny barvy republiky: bílá, červená a modrá.

Kapitola X.) Kapitola desátá je poslední kapitolou Ústavy Československé republiky a obsahuje ustanovení závěrečná a přechodná. Tato kapitola měla dvě hlavní funkce, a to zaprvé

---

¹⁸ Tyto volby se poprvé konaly v roce 1954.

¹⁹ Obecná vnitřní správa= kultura, zásobování, ochrana práce, hospodářská a finanční správa, nebo například správa zdravotní.

²⁰ Toto dělení je ale také velkého významu, protože již z toho, že o vlastnictví osobním se píše, jako o nedotknutelném, ale o tom soukromém nikoli, vyplývá, že má za určitých podmínek stát právo i toto soukromé vlastnictví ovlivňovat (popřípadě „znárodnovat“). To je například u jakéhokoli demokratického státu něčím nemyslitelným.

zrušení dosavadní ústavní listiny jako i všech ostatních zákonů, které této ústavě odporují, a zadruhé stanovení, že výklad ústavy i právních předpisů se musí zakládat na duchu a zásadách této ústavy.

Alternace Ústavy)

Během let byla Ústava Československé republiky měněna, což bylo zapříčiněno rozdíly mezi ústavou de iure a de facto²¹ v oblastech základních práv a svobod občanů a v zásadách do státní administrativy a politických orgánů. Příčina pro změny této ústavy by se taky dala shrnout jako koncepce „třídního pojetí práva“, pod čímž rozumíme situaci, kdy vládnoucí třída je povýšená nad zákon. Z tohoto důvodu pak změny spočívaly ve zrušení rozdílu mezi právem soukromým a veřejným a měly za důsledek likvidování ústavně zaručené osobní svobody a politických práv občanů, jež samo sebou nebylo nijak ústavní či zákonné.

1.2.2. Kontext

Ústava Československé republiky je první lidově-demokratickou ústavou na tomto území. Její povaha a v ní zakořeněný cíl mířit k socialismu jí také od jejích předchůdců význačně liší, a to nejvíce v oblastech týkajících se hospodářství či v důsledcích pro lidská práva (to je patrné již z předchozího oddílu mé práce: Alternace ústavy).

Čím je tato diskontinuita zapříčiněna? Od dob Ústavní listiny Československé republiky se mnohé událo a žádná z těchto skutečností nebyla zanedbatelná. Československo bylo účastníkem další (druhé světové) války a pod okupací (nacistického) diktátora. Proto když válka skončila a Československo bylo znovu svobodné, byla (minimálně v očích tehdejších lidí) nutná změna, aby se nic podobného již neopakovalo. Tato změna spočívala převážně v nových hodnotách a zaměření jiným směrem, a to směrem východním. Tím, co způsobilo orientaci na Sovětský svaz byl hlavně fakt, že před válkou uzavřelo Československo četné smlouvy o vzájemné ochraně se západními zeměmi a Francií především, ale hned při první šanci pomoci Československu, tedy v otázce Mnichovské smlouvy, kde se Adolf Hitler dožadoval Sudet, se západní země stáhly a nechaly Československo napospas diktátorovi. Navíc, když končila válka, Sovětský svaz napomáhal vysvození Československa. Tak se stalo, že se jak politika, tak obyvatelstvo zaměřily právě na Sovětský svaz, ve kterém byl zaveden komunismus, a tím se dostaly do jeho vlivu, který (ze začátku oslavován) postupně zaváděl na území Československa své zásady.

---

²¹ De facto= ve skutečnosti; de iure= podle práva.

Protože zatím zde byla zavedena demokracie, musela se komunistická strana dostat do vedení způsobem tomu odpovídajícím, aby mohla dosáhnout svého cíle. Na druhou stranu, vzhledem k situaci, kterou jsem popsal, kde lidé byli Sovětskému svazu a tím pádem komunistům zavázáni a obdivovali je, bylo snadné volby vyhrát. To jakmile se stalo, postupně Československo začalo směřovat ke komunismu, ke kterému se nakonec de iure nikdy nedostalo. Skok z demokracie rovnou do komunismu ale samozřejmě není možný a lidé komunismus jako takový ani sami nechtěli, proto se k němu společnost měla propracovat přes lidovou demokracii a socialismus.

1.3 Ústava Československé socialistické republiky (1960)

Obecně) Ústava Československé socialistické republiky, též nazývána „Socialistická ústava“, je z doby, kdy již v Československu de facto převzala moc komunistická strana a ostatní strany Národní fronty měly moc pouze teoretickou. Tudíž když v roce 1960 Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) předložil návrh na tuto ústavu, nebylo žádným překvapením, že byla 5.-7. července 1960 schválena. Tímto aktem byl stát přejmenován na Československou socialistickou republiku (ČSSR) a zrušila se platnost Ústavy Československé republiky.

Tato ústava tak ukončila období lidové demokracie a realizovala přechod od parlamentarismu k jednotě státní moci v rukou KSČ. Nové na této ústavě bylo, že neupravovala jen státní instituce, ale i instituce politické, kde ustanovila vedoucí úlohu KSČ. Obecně byla ústavou rigidní, která měla jak politicko-právní, tak i politicko-ideovou funkci.

Hlavními zásadami Ústavy Československé socialistické republiky jsou „zásada svrchovanosti (suverenity) československého (pracujícího) lidu, zásada vedoucího postavení dělnické třídy v čele s KSČ jako vedoucí síly ve společnosti a ve státě, zásada socialistické hospodářské soustavy založené na socialistickém vlastnictví výrobních prostředků, socialistickém plánování a odměňování, zásada socialistické ústavnosti a zákonnosti, zásada tzv. socialistického internacionalismu, a v neposlední řadě také zásada rovnoprávnosti bratrských národů Čechů a Slováků.“²²

---

²² Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_Československé_socialistické_republiky (14.12.2014).

1.3.1 Obsah ústavy

Prohlášení) V prohlášení Ústavy ČSSR je nejdůležitější výrok „socialismus v naší vlasti zvítězil“²³. Tento výrok znamenal mnohé. Zaprvé určení dalšího cíle ČSSR, jímž bylo dosažení komunismu. Také tímto ústava vykazuje podobnost se sovětskými ústavami (z let 1936 nebo 1977), kde základní osou byla koncepce zastupitelských sborů²⁴, na druhou stranu měla i svá specifika. Tím nejvýraznějším byla nejspíše existence individuální hlavy státu.

Hlava I.) První hlava Ústavy Československé socialistické republiky zakotvuje socialismus na tomto území. To zahrnuje socialistický politický systém, „třídy“ společnosti a socialistickou hospodářskou soustavu. V této hlavě jsou též zakotveny v prohlášení zmíněné zastupitelské sbory, jež sestávaly z kandidátů Národní fronty a od nichž ostatní orgány státu odvozovaly své pravomoci. Také zde byla udána jako „objektivní nutnost“²⁵ vedoucí úloha KSČ. Toto ustanovení ale nemohlo mít normativní význam, jelikož se (jako článek 4 Hlavy I.) vylučovalo s (byť omezenými možnostmi) volby ve výběru člena zastupitelského orgánu (článek 3. stejné hlavy).

Hlava II.) Hlava druhá obsahovala práva a povinnosti občanů. Práva zůstávala na první pohled nezměněna, ale většina jich byla limitována dodatkem „v souladu se zájmy pracujícího lidu“. Na druhou stranu povinnosti občanů se úměrně cíli ústavy lišily od těch udávaných v předchozích Ústavách. Najdeme tu například ustanovení říkající, že „vrcholnou povinností a věcí cti každého občana je obrana vlasti a jejího socialistického zřízení“ a podobně.

Hlava III.) Třetí hlava obsahovala ustanovení o Národním shromáždění. To se skládalo ze tří set poslanců volených na 4 roky, bylo jediným celostátním zákonodárným sborem a nejvyšším orgánem státní moci. Do jeho pravomocí tudíž spadala volba prezidenta a Nejvyššího soudu nebo například zabývání se návrhy národních výborů. Za jistou zajímavost můžeme považovat fakt, že hlava třetí tvořila dvoukomorový parlament (Federální shromáždění ČSSR), jenž se skládal ze Sněmovny lidu a Sněmovny národů, ale de facto fungovalo Federální shromáždění jako parlament tříkomorový, jelikož ve vymezených případech hlasovali poslanci z České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky odděleně.

---

²³ Dostupné v: Národní shromáždění, Československá republika. Ústava Československé socialistické republiky: Ústavní zákon ze dne 11. července 1960, in: 100/1960, Praha, 1960.

²⁴ Zastupitelské sbory= Patřila tam Česká národní rada a Slovenská národní rada, jež byly zákonodárnými sbory svých republik a nejvyšším orgánem státní moci v republikách.

²⁵ Dostupné v Ústavě Československé socialistické republiky.

Hlava IV.) Ve čtvrté Hlavě Ústavy ČSSR se jednalo o prezidentovi republiky. Ten měl ve skutečnosti stejné pravomoci jako v ústavách předešlých, to ale s jedním markantním rozdílem, že nemohl rozpouštět Národní shromáždění a vracet mu zákony.²⁶

Hlava V.) Hlava pátá upravovala postavení vlády. Ta mezi jiným řídila a kontrolovala práci národních výborů nebo byla na základě zákonů zmocněna k vydávání nařízení a usnesení k provádění zákonů.

Hlava VI.) V šesté hlavě této ústavy se pojednává o Slovenské národní radě a z tohoto důvodu je její problematika zahrnuta v druhé kapitole mé seminární práce (Otázka Slovenska v Česko(slovenských) Ústavách).

Hlava VII.) V sedmé Hlavě nalezneme institut národních výborů, jež vykonávaly státní moc, jakož i státní správu a odpovídaly Federálnímu shromáždění.

Hlava VIII.) Hlava osmá zakotvovala pravomoci a zásady nezávislých soudů a postavení soustavy orgánů prokuratury. Tyto orgány byly jednotné a centralizované a jménem státu dohlížely na dodržování zákonů a dalších právních předpisů.

Hlava IX.) V poslední hlavě nalezneme obecná a závěrečná ustanovení Ústavy ČSSR. Mezi ty patří státní symboly (znak a vlajka), hlavní město nebo například územní organizace republiky.

Alternace ústavy)

I tato Ústava byla časem alternována, a to do takové míry, že po přijetí všech změn (z nichž největší byla přijetí Ústavního zákona o československé federaci v roce 1968) platilo pouze 23 z původních 122 článků. Toto je dle mého názoru dostatečný důvod zmínit se o tom, na druhou stranu se ale většina změn týká změny státního uspořádání na federativní republiku a s tím související postavení Slovenska v ní, proto se těmito změnami nebudu kromě již zmíněné druhé kapitoly své seminární práce podrobně zabývat.

1.3.2 Kontext

Na rozdíl od ústavy předešlé neovlivnily obsah a smysl této Ústavy vnější faktory, jako například válka nebo minulá nadvláda cizího státu. Za jediný vnější faktor se dá považovat tlak Sovětského svazu (který kvůli nespokojenosti československých občanů s režimem vyše

---

²⁶ Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_Československé_socialistické_republiky (15.12.2014).

na zvrácení zmírňování systému vojska Varšavské smlouvy²⁷, aby situaci „napravila“ a jeho politiky na socializaci a postupnou komunizaci Československé republiky. To, že se tato ústava vydává právě tímto směrem, je předpokladatelné, jelikož již ústava předchozí si dává za cíl dojít (přínejmenším) k těmto socialistickým zásadám a ideálům. V dobu jejího vzniku stála již totiž v čele Československé republiky suverénně Komunistická strana Československa²⁸.

1.4 Ústavní zákon o československé federaci (1968/69)

V tomto Ústavním zákonu jde z drtivé většiny o postavení Slovenska (a Česka) v Československé socialistické republice (po tomto roce až do 1993 federativní) a ostatní ustanovení zde zakotvená jsou udána hlavně v této souvislosti (aby se s federalizací nevyklučovala atd.) a jen velmi malá část Ústavy ČSSR je tímto Ústavním zákonem měněna z důvodů nefunkčnosti či nespokojenosti nesouvisející s tímto faktem. Proto, i když tento Ústavní zákon nemohu jako jeden z Ústavních zákonů Československé republiky zcela opomenout, se jím jako takovým nebudu podrobně zabývat.

1.5 Ústava České republiky (1993)

Obecně) Ústava České republiky je jedinou ústavou České republiky. Tato ústava na rozdíl od ostatních, kterými se zabývám, nezahrnuje Slovensko. To je ale pouze jedna z hlavních změn. Ústava České republiky je ústavou demokratickou a jsou v ní zakotveny stejné ideály a myšlenky, jako i v jiných západních zemích (USA, Německo, Francie, atd.). Je hodno říci, že toto je od předcházející socialistické ústavy mířící ke komunismu obrovský skok opačným směrem²⁹. Ústava České republiky se dále dá také charakterizovat jako ústava rigidní, normativní³⁰, právní, původní a dohodnutá³¹.

---

²⁷ Varšavská smlouva je vojenský pakt socializujících „východních“ zemí z let 1955-1991 (členskými státy byly Svaz sovětských socialistických republik, Československá republika, Maďarská lidová republika, Rumunská socialistická republika, Bulharská lidová republika, Polská lidová republika, Německá demokratická republika a Albánská lidová republika). Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Varšavská_smlouva (16.12.2014).

²⁸ Viz odstavec „obecně“ této Ústavy.

²⁹ To, jak k tomuto skoku došlo se dozvíte v „kontextu“.

³⁰ Normativní znamená, že podle jejích pravidel probíhá politický proces.

³¹ Byla to původní ústava založená na politickém kompromisu na půdě České národní rady.

1.5.1 Obsah ústavy

Preambule) Preambule české ústavy je z části inspirována i tvořena prvním českým prezidentem, Václavem Havlem, a dělí se na dvě části, rekapitulační a programově manifestační, přičemž v první zmiňované části se můžeme dočíst o historii a státoprávním vývoji České (popřípadě Československé) republiky. Druhá část potom obsahuje již výše zmíněné základní cíle a hodnoty státu. Dále je možné z preambule vyčíst další charakterizace republiky. To například již pouze z toho, že v preambuli není zmínka o náboženství či víře.

Hlava I.) Tato hlava je dle mého názoru tou nejdůležitější. Zakotvuje totiž všechny výše zmíněné hodnoty.

Obecně by se hlava první dala shrnout těmito nejzákladnějšími ustanoveními: Česká republika je republikou, je to jednotný³², svrchovaný³³, demokratický, právní³⁴, sociální³⁵ stát „založený na účtě k právům a svobodám člověka a občana“³⁶, jež zavazuje státní moc.

Když se jí budeme zabývat více do detailu, zjistíme pak, že se v ní prakticky nalézají všechny tři znaky vymezující demokracii podle Abrahama Lincolna (1863): vláda lidu, lidem a pro lid. Tyto znaky ale ovšem nejsou zahrnuty přímo. Svrchovanost lidu například je totiž spíše politická, než právní (je uskutečněna pomocí zástupců, ne skrze lid jako takový). Těmito zástupci je poté zprostředkovávána moc v Ústavě rozdělená na zákonodárnou, výkonnou a soudní.

Specifikem jak první hlavy, tak celé této ústavy je fakt, že jako její součást je vymezena Listina základních práv a svobod³⁷.

Ještě je třeba zmínit, že hlava první nastavuje politický princip většiny, ochranu menšin, ochranu přírody, hlavní město (Prahu) a určení státních symbolů.

---

³² Jednotná republika není federací, ani žádným jiným státním uspořádáním, nýbrž unitárním státem.

³³ Svrchovanost znamená, že je Česká republika plně způsobilá k právním úkonům, plnoprávním subjektem práva a nezávislá na jiné moci, jež má výjimku pouze při účasti na mezinárodních organizacích (např. EU)

³⁴ Termín právní stát byl již dříve vysvětlen, pouze je záhodno zmínit, že tato ústava je míněna tak, aby byla vykládána i z materiální stránky, ne pouze z formální, to znamená, aby byly interpretovány i jí zakotvené myšlenky a ne pouze holé znění paragrafů.

³⁵ Tento termín sice není nikde v ústavě zmíněn, ale vyplývá z ní. Nejdůležitější věc, kterou k tomuto termínu mohu dodat je, že by bylo obrovskou chybou domnívat se, že je to synonymum socialistického státu. Sociální stát je totiž takový, jež vybírá lidem peníze a (aspoň s částí) platí těm, kteří jsou v takové životní situaci, kde to nezbytně potřebují. Nalezneme v: Sociální stát v Československu, Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992, Jakub Rákosník, Igor Tomeš / Auditorium (2013).

³⁶ Dostupné v Ústavě České republiky

³⁷ Listina základních práv a svobod - č. 2/1993 Sb.

Hlava II.) Druhá hlava obsahuje popis moci zákonodárné. V této hlavě je moc zákonodárná a ústavodárná vložena do rukou dvoukomorového Parlamentu, který se dělí na poslaneckou sněmovnu se členy volenými na čtyři roky a senát se členy volenými na období šesti let. Mezi orgány parlamentu by se teoreticky mohly neformálně započítávat i delegace reprezentující Českou republiku v parlamentním shromáždění NATO či Rady Evropy. Aktivní volební právo (právo volit) má podle zde daných ustanovení každý občan České republiky starší osmnácti let a pro uplatnění pasivního práva (právo být zvolen) musí člověk (když je volen do poslanecké sněmovny) dosáhnout dvaceti jedna, nebo (do senátu) čtyřiceti let.

Též je zde zakotven zákonodárný proces, ve kterém ve většině případů zákony navrhuje poslanecká sněmovna a schvaluje senát a následně prezident republiky. (V případě, že zákon některá z těchto institucí vrátí, je stále možné zákon v poslanecké sněmovně odhlasovat, nicméně za zpřísněných podmínek) Jsou ale i případy, kde je potřeba schválení oběma komorami (např. tzv. stykový zákon³⁸). Dále je v zákonodárném procesu také určena zákonodárná iniciativa (právo navrhopvat zákony), na kterou mají právo poslanci, skupina poslanců, senát jako celek, vláda a zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku, kraje. Naposled je zde také určeno právo veta, jež má prezident republiky a kterým může, podobě jako senát, návrhy zákonů vracet poslanecké sněmovně.

Hlava III.) Hlava třetí se zabývá mocí výkonnou. Ta není přímo definována a tak je odvozena z ustanovení právě této hlavy. Jejími součástmi jsou prezident, vláda, a státní zastupitelství.

Prezident republiky je hlavou státu volenou přímými volbami (volí ho lid sám) na pět let od složení slibu a musí být volitelný do senátu, tím pádem starší čtyřiceti let. Prezident republiky nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou a je navrhován nejméně dvaceti poslanci, nejméně deseti senátory nebo jakýmkoli plnoletým občanem České republiky, jehož návrh peticí podpoří minimálně 50 000 občanů České republiky. Dále je prezident hlavou státu, nenese odpovědnost z výkonu své funkce a má právo veta, může udělovat amnestii, účastnit se schůzek vlády, komor parlamentu, jeho výborů, komisí a také například podepisuje mezinárodní smlouvy.

---

³⁸ To je zákon 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu.

Vláda³⁹ je třetí hlavou české ústavy určena jako vrcholný orgán výkonné moci a jako taková sestává z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů. Je odpovědná poslanecké sněmovně, která jí (nebo jejím jednotlivým členům) může vyjádřit nedůvěru a v případě že tak učiní, musí tato vláda (případně její člen/ové) podat demisi. Pokud demisi nepodá, je prezident povinen ji v takovém případě odvolat. Hlavní pravomocí vlády je vydávání právních podzákonných předpisů (vyhlášek a nařízení).

Poslední zde upravovanou institucí je státní zastupitelství, jež nahrazuje dosavadní prokuraturu. Přestože není orgánem soudní moci, je přiřazováno k systému justičních orgánů a jeho pravomoc spočívá v zastupování veřejné žaloby v trestním řízení.

Hlava IV.) Čtvrtou hlavou je moc soudní. Tu vykonávají na zákonodárné a výkonné moci nezávislé soudy, které konají „jménem republiky“⁴⁰. Soud je jediná legální instituce, jež rozhoduje o vině a nevině v trestných činech a tudíž slouží k ochraně práv. Soudy se člení na Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soudy, krajské a okresní soudy a jako (neřadí se do čtyřstupňové soudní soustavy) Ústavní soud. Jejich pravomoci zmiňují v souvislosti s předešlými ústavami, jsou takřka beze změny.

Hlava V.) Hlava pátá ustanovuje Nejvyšší kontrolní úřad, jenž je nezávislým orgánem. Vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.⁴¹

Hlava VI.) Šestá hlava české ústavy pojednává o České národní bance (ČNB), která, jelikož není zařaditelná do tří pilířů státní moci, je upravena v samostatné hlavě ústavy. ČNB je ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o cenovou stabilitu; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona⁴².

Hlava VII.) Sedmou hlavou je územní samospráva. Podle této hlavy se republika dělí na kraje, okresy, obce a vojenské újezdy⁴³, přičemž územně-samosprávně se dělí na obce (základní územní samosprávné celky) a kraje (vyšší celky), kde obec je vždy součástí kraje.

---

³⁹ Dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/postaveni-vlady/postaveni-vlady---ustava-15263/> (20.12.2014)

⁴⁰ Nalezneme v: BAHÝL'OVÁ, Lenka; FILIP, Jan; MOLEK, Pavel, PODHRÁZKÝ, Milan; SUCHÁNEK, Radovan; ŠIMÍČEK, Vojtěch, VYHNÁLEK, Ladislav. Ústava České republiky. 1. vyd., Praha: Linde, 2010, 1533 s., ISBN 978-80-7201-814-7.

⁴¹ Dostupné na: <http://www.psp.cz/docs/laws/> (20.12.2014).

⁴² Dostupné v Ústavě České republiky.

⁴³ Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_České_republiky (20.12.2014).

V České republice je smíšený model výkonu územní veřejné správy, když je výkon samosprávy i státní správy realizován stejnými orgány jednotlivých územních samosprávných celků a rozlišována je samostatná a přenesená působnost⁴⁴. Tato působnost všech výše zmíněných celků je stanovena zákonem.

Hlava VIII.) Název osmé hlavy zní „Přechodná a závěrečná ustanovení“. V první její části této hlavy se uvádí nastávající stav institucí (jejich změny a tak dále) po začátku platnosti této Ústavy. Tyto změny atd. nejsou pro mou práci důležité, a tak se pouze zmíním, že jimi byla zaručena kontinuita soudců.

Ve druhé části se uvádí označení pro platné právní předpisy a to takzvaný „ústavní pořádek“. Do tohoto ústavního pořádku patří samozřejmě Ústava České republiky, dále již zmiňovaná Listina základních práv a svobod a další ústavní zákony vyjmenované v této hlavě. Naopak ruší platnost Ústavy České a Slovenské federativní republiky, Ústavní zákon o Československé federaci, nebo ústavní zákony, které je měnily a doplňovaly. Ostatní ústavní zákony mají, od zavedení této ústavy v platnost, pouze sílu zákona.

1.5.2 Kontext

Jak je možné, že po ústavě socialistické, která otevřeně míří ke komunismu, následuje ústava demokratická? Plnohodnotná odpověď na tuto otázku by byla tématem pro minimálně jednu další seminární práci, proto důvody zapříčiňující tento paradox popíši co nejstručněji a nejuchopitelněji.

Poté, co na území Československa „zvítězila lidová demokracie“ a k moci se postupně dostala (jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách) KSČ, bylo jasné, že komunističtí leaderi, dostávající rozkazy z komunistického Svazu sovětských socialistických republik, se své vedoucí pozice dobrovolně nevzdají a jimi propagovanou ideologii budou nadále jen radikalizovat, a to i v právní rovině. To dokazuje i Československá socialistická ústava. Tento režim byl ale již založen na naprosto jiných základech, než na kterých chtěla zdejší společnost stavět.

---

⁴⁴ Dostupné na:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_České_republiky#Hlava_prvn.C3.AD:_Z.C3.A1kladn.C3.AD_ustanoven.C3.AD (20.12.2014).

Už dávno před světovými válkami usiloval český i slovenský národ o svobodné životní prostředí státu, který by prosperoval a chránil práva svých obyvatel. První i druhá světová válka byly zkušenosti, po kterých se potřeba takového celku pouze znásobila. Problém byl ale v tom, že se lidé domnívali, že je možno oné myšlenky dosáhnout za pomoci ochrany SSSR, za pomoci socialismu, který sliboval konec útisku a rovnost mezi občany, jež byla v období válek něčím nemyslitelným.

Protože poté, co se ukázalo, že ideologie postupně se stupňujícího socialismu aplikovaná v Československu naopak práva svým občanům ubírá (i když de iure tato skutečnost neexistovala) a k prosperitě má také velmi daleko, stala se většinová společnost nespokojenou s režimem. Lidé se chtěli navrátit zpět k myšlence reálné svobody, a ač to najevo dávali zprvu pouze jednotlivci, nenávid k tehdejšímu systému měla v sobě většina obyvatel. Tento fakt byl ale ze strany vládnoucích činitelů naprosto ignorován a přesto, že se agrese, či činnost režimu v období platnosti československé socialistické ústavy měnila, žádný z jeho představitelů nebyl ochoten přistoupit na cokoli, co by mělo se skutečnou demokracií společného více než předstírání.

Nespokojenost lidu tak nadále eskalovala a v letech 1988-89 vyvrcholila v řadu demonstrací^{45,46}. Navzdor jejich počtu byly jmenované demonstrace stále ignorovány a potlačovány. Proto přišla zásadní takzvaná „poslední kapka“ pro většinovou společnost až 17. listopadu, kdy se konala studentská demonstrace v Praze. Ta byla potlačena tak brutálním způsobem, že se lidé rozhodli jednat a po krátkých přípravách proběhla 27. téhož měsíce generální stávka, které se účastnily celé tři čtvrtiny obyvatelstva. Komunistická strana Československa se pod tímto nátlakem a taktéž vzhledem k tomu, že se socialistické režimy hroutily i v okolních zemích se stejně nespokojeným obyvatelstvem, dostala do patové situace a 4. prosince zrušila články ústavy týkající se vedoucí úlohy KSČ. Tento akt následovalo 10. prosince jmenování první ne zcela komunistické vlády⁴⁷ prezidentem Gustavem Husákem. Díky tomuto bylo později možné uskutečnit již (aspoň v určité míře) demokratický proces a

---

⁴⁵ Těmito demonstracemi byly například: Svíčková demonstrace v Bratislavě, demonstrace na výročí 20. výročí okupace Československa: 21., 28. října 70. výročí vyhlášení samostatného Československa a 10. prosince 40. výročí vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv, nebo série demonstrací 15.-20. ledna připomínající sebeupálení Jana Palacha, jako protest proti režimu.

⁴⁶ Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Sametová_revoluční_P.C5.99ede hry.

⁴⁷ Nejprve (3. prosince) byla vláda opět sestavena převážně z komunistů, ale po přetrvávající nespokojenosti, byla znovu přetvořena, tentokrát již bez komunistické většiny.

16. prosince 1992 schválit zcela demokratickou, a od minulé ústavy diametrálně odlišnou, Ústavu České⁴⁸ republiky^{49, 50}.

1.6 Otázka Slovenska v česko(slovenských) ústavách

Obecně) Slovensko bylo již od Zákona o zřízení samostatného státu československého roku 1918 (předchůdce Prozatímní ústavy před Ústavní listinou Československé republiky) velmi důležitou součástí Československých ústav a to až do roku 1992, proto by bylo jeho naprosté vynechání nesprávným a nelogickým úkonem Zestručnění onoho tématu na druhou stranu, bude v mé seminární práci, vzhledem k jejímu zaměření, nad rámec postačující.

Konec na začátek)

Jak jsem již v předešlém odstavci zmínil, Slovensko přestává v Československých ústavách hrát roli v roce 1992. Příčina této skutečnosti navazuje na dění popsané v kontextu Ústavy České republiky. Poté, co byly na území Československa umožněny jakžtakž demokratické volby, zanikla dne 28. března 1990 Československá socialistická republika a na její místo nastoupila Česká a Slovenská federativní republika, která navazuje na Ústavní zákon o československé federaci (1968) a v roce 1992 se kvůli zájmu obou národů o vlastní stát rozděluje na Českou republiku a Slovenskou republiku.

Úvod do „začátku“)

Každý národ kdekoli na světě usiluje o své sebeurčení. Národům Čechů a Slováků se povedlo ho dosáhnout 28. října 1918, kdy bylo jejich území umožněno se po první světové válce odtrhnout od Rakouska-Uherska. V ten samý den Národní výbor československý převzavší státní moc proklamuje zákonem o zřízení samostatného státu československého suverénní Československý stát, který hned 13. listopadu samého roku nabyde Prozatímní ústavou rýsy republiky.

Ústavy této republiky, jak jejich obsah i smysl, se samozřejmě (kromě částí týkajících se území, jeho členitosti, či státních orgánů s jejich pravomocí v různých územích, nebo územních částích) týkají celého prostoru (pomyslného Česka i Slovenska), a proto budu u ústav, kterými se zabývám, zmiňovat pouze části popisující roli Slovenska v Československu.

---

⁴⁸ O tom, proč již pouze České píše v následující kapitole.

⁴⁹ Ústava České republiky přišla v účinnost 1. ledna 1993.

⁵⁰ Dostupné v: Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa Soubor, Ján Gronský / Karolinum (2012).

1.6.1 Ústava Československé republiky

Již v základních člancích Ústavy Československé republiky je dáno, že je tato republika jest stát jednotný, nikoli federativní⁵¹, a národy Čechů a Slováků zde mají mít rovnocenné postavení. Jelikož ale většina státních orgánů sídlila v českých městech a většinovými představiteli státní moci byli velmi často Češi, byly Slovensku, jako výraz určité autonomie, uděleny jeho vlastní národní orgány. Ty ale měly pouze regionální působení a musely se řídit zákony a nařízeními celostátních vládních orgánů (Národní shromáždění, nebo celorepubliková vláda), s jejichž souhlasem mohly vydávat zákony (s působností na Slovensko) o národní kultuře, školství, zdravotnictví, sociální péči, zemědělství, péči o historické památky a tak dále⁵², nebo nařízení⁵³, která ovšem nemohla být v rozporu s předpisy celostátními.⁵⁴

1.6.2 Ústava Československé socialistické republiky

Ač byla i v Ústavě Československé socialistické republiky zakotvena zásada o „rovnoprávnosti bratrských národů Čechů a Slováků“⁵⁵, ani tento ústavní zákon této rovnoprávnosti příliš nedosahoval. Naopak na slovenském území vlastním samosprávným orgánům pravomoci dokonce ubíral. S přijetím této ústavy v roce 1960 byl totiž zrušen Sbor pověřenců a jeho členové byli nadále pouze komisaři přetrvávajícího národního orgánu státní moci a správy, Slovenské národní rady. Tato skutečnost vedla k nespokojenosti slovenských obyvatel, která v roce 1968 vyústila v nutnost dalšího ústavního zákona, tentokrát zaměřeného pouze na otázku Slovenska.

1.6.3 Ústavní zákon o Československé federaci

Pokud dříve nebyl důkaz o nespokojenosti Slováků v Československu a o jejich diskriminaci, samotný ústavní zákon o Československé federaci právě na tuto nespokojenost odkazuje ve své preambuli, kde buduje vzájemný vztah Čechů a Slováků již na „spravedlivějších základech, uznávajících nezadatelnost práva na sebeurčení až do oddělení a respektujících

---

⁵¹ Při přijímání nové Ústavy v roce 1948 nakonec prošel návrh Komunistické strany Československa, která požadovala právě tuto formaci jednotného státu. Ostatní strany Národní fronty byly pro republiku federativní, s převládající rolí KSČ ale jejich návrh neprošel.

⁵² Tyto pravomoci měl první ze dvou Slovenských národních orgánů - Slovenská národní rada (Obdoba poslanecké sněmovny).

⁵³ Ta byla vydávána Sborem pověřenců (obdoba Vlády).

⁵⁴ Dostupné v Ústavě České republiky.

⁵⁵ Dostupné v Ústavě Československé socialistické republiky.

suverenitu každého národa a jeho právo utvářet si svobodně způsob a formu svého národního a státního života“⁵⁶.

Tímto ústavním zákonem se ruší jednotná Československá republika a vznikají Česká republika a Slovenská republika, jež jsou součástí Československé federace. Z důvodu vytvoření těchto dvou republik se v ústavním zákonu upravovalo hlavně jejich federativní zřízení, jejich státní území, federální a republikové občanství a státní orgány, jak federální, tak jednotlivých republik. Česká i Slovenská republika měly svou národní radu (zákonodárný sbor) a jí odpovědnou vládu. Federálním orgánem bylo potom Federální shromáždění, jež bylo zákonodárným sborem celé federace, dělilo se na Sněmovnu lidu a Sněmovnu národů⁵⁷ a jeho pravomocí bylo vydávání zákonných opatření, volba prezidenta nebo soudců Ústavního soudu.

Takovéto uspořádání (i když s různými obměnami v průběhu let) vydrželo až do roku 1992, kdy už měli Slováci šanci si demokraticky zvolit úplnou rovnoprávnost- samostatnou Slovenskou republiku.

---

⁵⁶ Preambule Ústavního zákona o Československé federaci.

⁵⁷ Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústavní_zákon_o_československé_federaci (10.1.2015).

2. Souhrn česko(slovenských) ústav

Obecně) Tímto se dostávám ke druhé části mé seminární práce, jež se bude zabývat srovnáváním československých ústav v jejich hlavních bodech. Nejprve pak jejich rozdíly, následující jejich společnými znaky. To jak v jejich určující myšlence, tak v samotném obsahu, i událostech, které ústavům a jejich orientaci předcházely.

2.1 Rozdílné znaky česko(slovenských) ústav

Obecně) Od lidové demokracie s plánovaným hospodářstvím, přes socialismus, došlo české ústavní právo až k demokracii s liberálními základy. Jak se česko(slovenské) ústavy postupně měnily, že vyústily právě v tento závěr?

2.1.1 Hlavní idea a prohlášení

První, nejpatrnější změnou, které si všimneme na československých ústavách, je již jejich název. První ústavou, kterou se zabývám, je Ústava Československé republiky, druhou je Ústava Československé socialistické republiky, a tou třetí a poslední je Ústava České republiky. Změna názvu v tomto případě hraje poměrně velkou roli, jelikož neudává pouze název ústav, nýbrž také jejich (politickou, případně sociální) orientaci.

Ústava Československé republiky je ústavou lidově demokratickou. Z toho vyplývá, že je to sociálně zaměřená ústava, jež ještě nemá ustanovené ideály socialismu, ale je jejím cílem jich dosáhnout. Na druhou stranu, Ústava Československé socialistické republiky je ústavou socialistického státu. Navíc je v ní zakotvena vláda jedné, komunistické, strany, což samo o sobě vypovídá o charakteristice jejího obsahu a smyslu. Ústava České republiky je jí přesným opakem. Je to ústava svobodného, demokratického, liberálního státu zaměřeného na lidská práva.

Co se obecných vlastností týče, Ústava České republiky má oproti ústavám ostatním pár „přídavných jmen“ navíc, je totiž normativní (politický proces probíhá podle jejich pravidel)⁵⁸ a reálná (kryje se se skutečností). Tyto charakteristiky se při popisu Ústavy Československé republiky a Ústavy Československé socialistické republiky použít nedají, jelikož tyto ústavy

---

⁵⁸ Dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_České_republiky#Charakteristiky_.C3.9Astavy (12.1.2015).

ustanovují občanská práva, která se potom v praxi zanedbávala a také politické procesy se konaly v souladu se zákonem a ústavou pouze na oko, pod praktickým „velením“ KSČ.

2.1.2 Jednotlivé segmenty

Jednotlivé dílčí části československých ústav mají v každé z ústav jiný počet a oproti Ústavě Československé republiky i jiný název, proto jsem pro tyto oddíly vybral jednotný název „Hlavy“ a jejich počet jsem nastavil podle Ústavy Československé republiky, která jich má nejvíce. Tyto hlavy se také liší od ústavy k ústavě typem obsahu, proto budu vždy srovnávat části zabývající se stejným problémem a v případě, že takovýto problém se v některé z ústav neřeší, nebo je součástí jiného oddílu, popíši to v jejich srovnání a uvedu důvod proč tomu tak je.

Hlava I.) Za hlavu první považujeme tu, jež deklaruje samotnou myšlenku a princip Ústavy, a zakotvuje nejzákladnější prvky ústavního zákona, nutné pro její správné chápání.

V Ústavě Československé socialistické republiky je tak v této části (první hlava) zavedena myšlenka socialismu, praktikována v politickém systému, sociálním složení obyvatelstva, ale i v hospodářském systému. Také jsou zde jako určující pro státní moc zastupitelské sbory, jejichž součástí byla Česká a Slovenská národní rada, jako držitel právě největší státní moci. Nadále již zde byly základy pro vedoucí úlohu Komunistické strany Československa ve státě.

Úplným opakem jí pak je Ústava České republiky, jež to zakořeňuje (v první hlavě) princip demokratického právního státu, který je „založený na účtě k právům a svobodám člověka a občana“⁵⁹ a také nastavuje politický princip většiny. V této ústavě není o hospodářství ani zmínky, což znamená, že se stát snaží do ekonomiky příliš nezasahovat a praktikuje tak politiku opačnou té socialistické- liberalistickou.

V Ústavě Československé republiky můžeme tuto část najít již v základních člancích. I tato ústava si potom odporuje s Ústavou České republiky, jelikož má v sobě zavedeno stavění československého hospodářství na znárodnování a stanovuje též zastupitelské sbory (v této ústavě na rozdíl od Ústavy Československé socialistické republiky ale bez České a Slovenské národní rady), s jejichž účastí by Ústava České republiky byla stěžejí ústavou demokratickou. Největší rozdíl mezi ní a Ústavou Československé socialistické republiky je pak fakt, že ještě

---

⁵⁹ Dostupné v Ústavě České republiky.

nestanovuje vedoucí roli KSČ a ani nezosobňuje socialismus. Prosazuje totiž lidovou demokracii, která k socialismu teprve směřuje.

Hlava II.) Druhou hlavu berme jako tu obsahující práva a povinnosti občanů.

V Ústavě Československé republiky je touto částí kapitola první. Stanovení občanských práv a povinností je věcí poměrně se neměnicí, nýbrž i zde se od sebe československé ústavy v různých bodech liší. V této například jsou odchylkou hlavně od Ústavy České republiky sociální práva a povinnosti občana k státu a ke společnosti zde dané.

Ústava Československé socialistické republiky je jedinou v Československých dějinách, která (ve druhé hlavě) mění i de iure základní občanská práva. I když to nemusí být patrné, konec znění každého práva: „v souladu se zájmy pracujícího lidu“⁶⁰ je poměrně velikou změnou, jelikož se dá vykládat různým způsobem a tudíž mohou pak tato práva být i „legálně“ snadněji obcházena. Mezi povinnostmi občanů je asi pak tím nejvíc lišícím se fakt, že „vrcholnou povinností a věcí cti každého občana je obrana vlasti a jejího socialistického zřízení“⁶¹, což mluví samo za sebe.

Ústava České republiky žádnou kapitolu zaměřenou speciálně na občanská práva a povinnosti nemá, paradoxně je ale tou, která občanská práva respektuje nejvíce a občanským povinnostem dává značné meze. Obě jsou totiž začleněny buďto v hlavách jiných spolu se základními principy, nebo (a to je hlavní rozdíl) jsou udány přímo v Listině základních práv a svobod, která je nedílnou součástí této ústavy.

Hlava III.) Hlavou třetí budiž chápána moc zákonodárná.

V Ústavě Československé republiky (v druhé kapitole) je moc zákonodárná svěřena do rukou Národnímu shromáždění. To má (a to pouze v této ústavě) jen jednu komoru, jež zastává jak funkci poslanecké sněmovny, tak funkci senátu. Dále také upravuje zvláštní orgán, „předsednictvo Národního shromáždění“, který v době rozpuštění parlamentu plní jeho funkci, podává autentický výklad zákonů, a také prakticky zastupuje funkci Ústavního soudu.

Ve třetí hlavě Ústavy Československé socialistické republiky naopak najdeme druhý extrém. Moc zákonodárnou zde sice praktikuje již dvoukomorové Národní shromáždění, de facto

---

⁶⁰ Dostupné v: Národní shromáždění, Československá republika. Ústava Československé socialistické republiky: Ústavní zákon ze dne 11. července 1960. In: 100/1960, Praha, 1960.

⁶¹ Dostupné v Ústavě Československé socialistické republiky.

samo ale kvůli případnému oddělenému hlasování zastupitelů českých a slovenských funguje jako orgán tříkomorový.

V Ústavě České republiky, konkrétně ve druhé hlavě, se již zakotvuje v okolních zemích standartní dvoukomorový parlament pouze s tím rozdílem, že mezi jeho orgány by se teoreticky mohly neformálně započítávat i delegace reprezentující Českou republiku v parlamentním shromáždění NATO či Rady Evropy.

Hlava IV.) Jako ustanovení hlavy čtvrté berme téma moci výkonné.

Moc výkonnou, rozebíranou ve více částích v jednom oddíle, najdeme pouze v jedné ústavě a to v hlavě třetí Ústavy České republiky. Zde jsou vyjmenováni všichni účastníci na moci výkonné, jimiž jsou vláda, prezident republiky, ministerstva a státní zastupitelství. Největším vybočením z linie Československých ústav a jedinečností právě Ústavy České republiky je volba prezidenta přímými volbami (stanovená alternací Ústavy České republiky z roku 2012).

Ve třetí kapitole Československé Ústavy se mluví pouze o prezidentu republiky. Zvláštností v charakteristikách jeho pozice je hlavně fakt, že při jmenování členů vlády určoval i jejich počet a to, kdo bude řídit jaké ministerstvo. Také je zajímavé zmocnění Národního shromáždění ke jmenování jeho náměstka v případě, že bude prezident po dobu delší jako půl roku neschopen vykonávat svůj úřad.

Pouze funkci prezidenta republiky obsahuje také čtvrtá hlava Ústavy Československé socialistické republiky. Zde je nejzásadnější změnou v pravomocech prezidenta to, že nemohl rozpouštět Národní shromáždění a vracet mu zákony.

Hlava V.) Tématem páté hlavy mé pomyslné ústavy srovnávajíc ústavy československé jest vláda.

Jediná výjimka oproti ostatním ústavám je v hlavě páté Ústavy Československé socialistické republiky. Podle této hlavy vláda řídila a kontrolovala práci národních výborů nebo byla zmocněna k vydávání nařízení a usnesení na základě a k provádění zákonů. V Ústavě České republiky sice vláda nemá svůj vlastní oddíl a je, jak již bylo řečeno, jednoduše přiřčena k odstavci o moci výkonné, jinak ale v zásadě nemá postavení rozdílné od svých předchůdců.

Hlava VI.) Hlavu šestou nechci pojmenovávat specifickým názvem, jelikož zde sdružím různé orgány, které byly v jednotlivých ústavách ustanovené, stejně patří pod jednu kapitolu, jelikož jejich účel plní velmi podobný problém.

U Ústavy Československé republiky (v šesté hlavě) jsou tímto orgánem národní výbory a jejich hlavním smyslem byla účast na vypracování a provádění jednotného hospodářského plánu. Tento hospodářský plán je ale jako součást hospodářského zřízení rozebírán také v osmé kapitole této ústavy. Zde se určuje podoba a charakteristika hospodářského zřízení, a ačkoli zůstává ekonomická politika principem stejná i po zavedení následující ústavy (Československé socialistické republiky), tam hospodářskému zřízení samostatně věnující se kapitola není.

V Ústavě Československé socialistické republiky existovaly ale též národní výbory, i když s tím rozdílem, že v šesté hlavě a odpovídaly Federálnímu shromáždění.

Ústava České republiky, jakožto zavedená do státu s již liberalizovaným trhem, neměla žádnou potřebu jednotného hospodářského plánu a tudíž ani orgánu, který by ho vypracovával a prováděl. Na druhou stranu zde existuje orgán Nejvyššího (nezávislého) kontrolního úřadu (pátá hlava), jež vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu⁶² a orgán České národní banky (šestá hlava), která jako nezařaditelná mezi tři základní pilíře státní moci je stanovena ve specifické části ústavy a je ústřední bankou státu.

Hlava VII.) Do sedmé hlavy bych zařadil slovenské národní orgány a tudíž se jimi (spolu s obecnou otázkou shrnutí Slovenska v Československých Ústavách) budu samostatně zabývat v posledních podkapitolách svého srovnání.

Hlava VIII.) Osmou hlavou je soudnictví.

Princip nezávislých soudů a jejich členění je kromě výjimek stejný. I tyto výjimky je ale možno najít, v Ústavě Československé republiky (v sedmé kapitole) je to například fakt, že tato ústava nezná instituci Ústavního soudu, jehož funkci, jak bylo již zmíněno, přebírá předsednictvo Národního shromáždění.

V osmé hlavě Ústavy Československé socialistické republiky jsou také ve stejné kapitole rozebrány orgány prokuratury.

Jediným rozdílem ve čtvrté hlavě Ústavy České republiky je ten, že předchozí instituce prokuratury zahrnutá v soudnictví mizí a ve třetí hlavě je nahrazena státním zastupitelstvím (součástí moci výkonné).

Hlava IX.) Devátou hlavu si můžeme souhrnným názvem nazvat Obecná ustanovení.

---

⁶² Dostupné na: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html> (25.1.2015).

V Ústavě Československé republiky upravuje tato (devátá kapitola) státní občanství, hlavní město, barvy vlajky, státní hranice, ale hlavně správní soustavu, určenou jako krajské zřízení.

Ústava Československé socialistické republiky obsahuje prakticky tyto prvky v deváté hlavě s tím rozdílem, že zde není zmínka o státním občanství a územní organizace republiky se výrazně změnila po roce 1968, kdy se Československo stane federací.

U Ústavy České republiky byly tyto známky republiky zasazeny již v hlavě první, nýbrž existuje v ní i hlava sedmá, která se specificky zaměřuje na územní organizaci, kde je největším rozdílem to, že neobsahuje jednu z bývalých zemí, Slovensko.

Hlava X.) Poslední desátá hlava obsahuje závěrečná a přechodná opatření.

V Ústavě Československé republiky má tato (desátá) kapitola primárně tu funkci, že rušila dosavadní Ústavní listiny a ostatní zákony odporující této ústavě, dále ale také udávala, že její právní předpisy se musí zakládat na duchu a zásadách, na kterých je tato ústava založena.

Ústava Československé socialistické republiky byt' má stejnojmennou (devátou) hlavu, udává zde zásady týkající se hlavy předešlé („mé“ deváté hlavy) a zásady rázu těch, jež jsem zmínil u Ústavy Československé republiky, jí chybí.

U Ústavy České republiky je pak hlavním rozdílem osmé hlavy to, že se zde zavádí takzvaný ústavní pořádek, kam patří sama ústava a ostatní platné předpisy a nově také Listina základních práv a svobod.

2.1.3 Kontext

Všechny zmiňované ústavy (Ústava Československé republiky, Ústava Československé socialistické republiky a Ústava České republiky) mají jiné zásady a směr, o to různější jsou důvody, proč se zrovna tímto směrem vyvíjely. Hlavními myšlenkami a příčinami, které k jejich rozdílnosti vedly, jsou ty níže vypsány.

Velmi zjednodušeně byla Ústava Československé republiky sestavena právě tímto způsobem, jelikož obyvatelstvo Československa mělo za sebou hrůzy války, které nikdy nechtělo znovu dopustit a velmi se bálo, proto se obrátilo právě na „slovanské dubisko“, SSSR (potažmo Rusko), a doufalo, že tento krok jim do budoucna zajistí bezpečí a klidnou neměnnou situaci právního státu. K naplnění tohoto cíle bylo obyvatelstvo ochotné přistoupit na podmínky KSČ

podporované z Moskvy a tím na podmínky jí nově stanovené ústavy. Proto bych jako hlavní důvody tohoto kroku označil strach a naivitu.

S Ústavou Československé socialistické republiky to ale bylo již velmi rozdílné. KSČ byla již plně a sama u moci a její přísná vláda neumožňovala lidem volně si zvolit směr, jakým by se jejich stát měl vydávat. Navíc na samotnou KSČ zde byl tlak z SSSR a i samotná předchozí ústava směřující směrem neustálé socializace naznačovala, že další ústavní zákon prosazený na tomto území bude již socialistický, tentokrát směřující až ke komunismu. Důvodem pro orientaci této Ústavy tedy bylo určení „shora“ a přílišná bázeň lidu o pokus o změnu situace.

Proto byly důvody pro Ústavu České republiky diametrálně odlišné. Po řadě nesčetných demonstrací proti komunismu v Československu měli lidé konečně šanci si své zástupce a tím směr politické orientace své země zvolit sami. Jako důvody bych tedy označil touhu po změně a (přínejmenším pokus o) návrat k předválečným ideálům demokracie.

2.1.4 „Slovenská otázka“

Hned po vzniku Československé republiky po druhé světové válce bylo (v Ústavě Československé republiky, Kapitole páté) Slovensku jako určité gesto autonomie uděleno právo na vlastní národní orgány - Slovenskou národní radu a Sbor pověřenců, popsané i s kontextem v mé kapitole zaměřené na Slovensko.

V dějinách mnou zmiňovaných ústav jsou pouze tři hlavní a největší změny tohoto schématu začlenění Slovenska. Tou první je zrušení jednoho z těchto dvou orgánů - Sboru pověřenců - šestou hlavou Ústavy Československé socialistické republiky⁶³.

Druhou největší změnou byla pak ta popsaná v celém Ústavním zákoně o Československé federaci, díky kterému se, jak lze z názvu odvodit, z Československé socialistické republiky stala federace České a Slovenské socialistické republiky, kde každá z nich měla stejné postavení, včetně jejich orgánů.

Největší změna ale samozřejmě nastala před zavedením Ústavy České republiky, kdy se Česko a Slovensko rozdělily a staly se z nich samostatné republiky Česká a Slovenská.

---

⁶³ Důvody a následky tohoto aktu také popsány v „Otázce Slovenska v česko(slovenských) ústavách“.

2.2 Společné znaky česko(slovenských) ústav

Obecně) Jak je možné, že ústavy, jež jsou v tolika někdy i zásadních ohledech rozdílné, se přece jenom v určitých bodech podobají a některé principy jsou dokonce zachovány od začátku až dokonce? Na to si odpovíme v této kapitole.

2.2.1 Hlavní idea a prohlášení

Navzdory tomu, že ideologiemi se ústavy Československé republiky rozcházejí, v obecných vlastnostech některé body všechny sdílejí.

Všechny ústavy jsou totiž původní, rigidní, samozřejmě také psané, a uznávají svrchovanost lidu, i když každá v poněkud jiném vyznění. Toto jsou nejzásadnější prvky, které jsou také zajímavé tím, že do Ústavy České republiky přetrvaly již z Ústavní listiny Československé republiky, jež byla demokratickou ústavou meziválečného Československa.

2.2.2 Jednotlivé segmenty

Nejvíce společných znaků všech těchto ústav (Ústava Československé republiky, Ústava Československé socialistické republiky a Ústava České republiky) můžeme najít v konkrétních jejich oddílech. Tyto oddíly považujeme názvem a tematikou za totožné s těmi v „Rozdílných znacích česko(slovenských) ústav“ a tudíž můžeme segmenty jednotlivých ústav, zabývající se jejich problémy, najít pod stejným názvem a začleněním, které je vypsáno právě ve zmíněné kapitole méj seminární práce.

Hlava I.) Hlava první jako ustanovující již zmíněné principy je tou, kde se ústavy nejvíce názorově rozcházejí. Jedinými společnými znaky je tu snad jednotnost státu, který je sociální a svrchovaný, a rozdělení moci na výkonnou, zákonodárnou a soudní. I zmiňovaná jednotnost je ale Ústavním zákonem o Československé federaci v Ústavě Československé socialistické republiky narušena.

Hlava II.) Druhá hlava je opakem hlavy předchozí. Práva a povinnosti občanů (již vypsane u jednotlivých ústav) zůstaly ve svém znění přes ústavní změny prakticky totožné, až na již zmíněné přidané dovětky k právům v Ústavě Československé socialistické republiky a její přidání dalších povinností.

Hlava III.) V moci zákonodárné můžeme jako sjednocující určit fakt, že v každé z ústav je orgán, ať již nazývaný Národní shromáždění (v Ústavě Československé republiky a Ústavě Československé socialistické republiky), nebo Parlament (v Ústavě České republiky), který má vesměs (v Ústavě Československé republiky má pouze jednu komoru, která přebírá funkce komor obou) dvě komory se stejným zákonným postavením.

Hlava IV. a V.) Jelikož pro účely srovnání zachovalých prvků Ústav se dá vláda a prezident republiky zařadit do stejného segmentu, ač jsou tyto instituce v ústavách (kromě Ústavy České republiky) rozděleny do oddílů dvou, vyjmenuji stejné znaky obou hlav najednou. Těmito jsou existence úřadu prezidenta, vlády a ministerstev, jejichž pravomoci a funkce jsou prakticky stejné, třebaže odpovídají jinak nazývaným se, podobně fungujícím, orgánům.

Hlava VI.) Jelikož u Ústav Československé a Československé socialistické republiky se tento oddíl zabývá plánováním ekonomiky a u Ústavy České republiky naopak hospodaření s majetkem na trhu a pouze střídou kontrolou ekonomiky, je v této hlavě společným znakem pouze samotná potřeba pro článek ústavy udávající smýšlení státu o ekonomii. Podle toho lze dobře posoudit, že pro všechny systémy a ústavy, které k nim patří, je ekonomika důležitou součástí natolik i pro politiku nezbytnou, že se bez ní ústava neobejde.

Hlava VII.) Sedmou hlavou je „Slovenská otázka“. Tu opět přenechám pro stejnojmennou podkapitolu společných znaků ústav.

Hlava VIII.) Hlava osmá, týkající se soudnictví, je tou, která se mění ze všeho nejméně. Soudnictví je v každé z ústav zakotveno významem stejně (hlava šestá Ústavy České republiky by se tak teoreticky dala praktikovat i na ústavy ostatní beze změny ve smyslu textu) s jediným rozdílem, a to absencí Ústavního soudu v Ústavě Československé republiky.

Hlava IX.) Obecná ustanovení mají vesměs pouze dva společné prvky, jimiž jsou (paradoxně, vzhledem k tomu, že před přijetím Ústavy České republiky federace České a Slovenské republiky rozpadla na dva suverénní státy) státní vlajka a hlavní město- Praha.

Hlava X.) Jediným společným znakem ústav v hlavě desáté je fakt, že všechny ruší určité (u jednotlivých ústav vypsané) ústavní zákony a jiné zákony, jež jsou s danou ústavou (Československé republiky/ Československé socialistické republiky/ České republiky) v rozporu.

2.2.3 Kontext

Vzhledem k situaci popsané v kontextu rozdílných znaků jednotlivých ústav moc prvků společných nezbyvá, jediným je tudíž (minimálně zdánlivá) potřeba (ať už lidu, či samotného držitele moci) nové ústavy, jelikož ta předešla nedostačovala (v případě Ústavy Československé socialistické republiky), či se neshodovala s hlavním principem režimu.

2.2.4 „Slovenská otázka“

V Ústavě České republiky Slovensko není vůbec zmiňováno, jelikož je samostatným suverénním státem, proto tato ústava s ostatními společné prvky nemá, V ústavách Československé a Československé socialistické republiky ale Slovensko (až do začátku účinnosti Ústavního zákona o Československé federace) až na jeden fakt (a to že v ústavě Československé socialistické republiky je zrušen Sbor pověřenců) ve stejném postavení.

Závěr

Závěrem bych rád shrnul letmo obsah a dále účel své seminární práce, ze kterého vychází její význam již popsáný v Úvodu.

Dozvěděli jsme se, jaký smysl⁶⁴ mají vlastně česko(slovenské) ústavy (Ústava Československé republiky, Ústava Československé socialistické republiky a Ústava České republiky), v čem je jejich význam⁶⁵ a co je v nich zakořeněno⁶⁶. Též to, že každá z nich zastupuje jinou ideologii a to se samozřejmě odráží na jimi stanovených základních principech:

- Ústava Československé republiky je ústavou lidové republiky, která směřuje k socialismu a i když (jak již bylo popsáno) navazuje na předchozí Ústavní listinu Československé republiky (která se snaží být až idealisticky demokratická), jsou její zásady a pravidla proto přizpůsobena socialistické politice i ekonomice.

- Ústava Československé socialistické republiky je již uskutečněním cíle ústavy předchozí - socialistickou realitou. Následně tedy směřuje ke komunismu, a tudíž jsou v ní zásady socialismu na všech polích již pevně zasazeny.

- Ústava České republiky je naopak ústavou demokratickou, čímž se vrací k ideálům výše zmiňované Ústavní listiny Československé republiky, jež byly (ve zmíněném kontextu⁶⁷) přerušeny.

To, že jsou jejich ideologické zásady natolik odlišné, se odráží hlavně v postavení ústav k občanským právům a povinnostem (potažmo k oddílům moci a funkci jejich konkrétních institucí, které právě tyto aspekty stanovují a hlídají) a k ekonomice.⁶⁸

Přesto jsou tyto ústavy stále v mnoha ohledech (více, či méně) stejné. Do této kategorie patří hlavně soudnictví (které alespoň de iure zůstává bez větších změn), práva a povinnosti občanů (která se sice jak již bylo zmíněno mění, ale de iure zůstávají, kromě dodatků v Ústavě

---

⁶⁴ Zjednodušeně by se dalo říci, že ustanovují nejzákladnější pravidla a myšlenky daného státu.

⁶⁵ Díky jejich smyslu stanovují „cestu“, kterou se podrobnější zákony tohoto státu musí udávat a pro jaký účel musí být vytvářeny.

⁶⁶ Tím, co je v nich zakořeněno myslím již samotný podrobnější obsah sepsaný v kapitolách 1.2 až 1.6.

⁶⁷ V kontextu u kapitol jednotlivých ústav.

⁶⁸ Více informací viz Rozdílné znaky česko(slovenských) ústav.

Československé socialistické republice, stejná) a obecné vlastnosti česko(slovenských) ústav, k nimž tradičně patří původnost, rigidita, psaná forma, a uznávání svrchovanosti lidu.

Dosažením toho, že je (pozorný) čtenář mé seminární práce schopen popsat obsah česko(slovenských) ústav a vyjmenovat jejich hlavní rozdílné a společné body (kteréžto jsou společně s obsahem i nutnými historickými souvislostmi popsány více do detailu v samotné práci), jsem dosáhl naplnění cíle své práce, jež je dál využitelná právě pro účely vyjmenované v Úvodu.

Zdroje

Tištěné zdroje

- Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa Soubor, Ján Gronský / Karolinum (2012).
- Dějiny československého práva, Kolektiv autorů, Jan Kuklík / Auditorium (2011).
- Hospodářské dějiny Československa 1918-1992, kol., Radek Soběhart / Set Out (2013).
- Sociální stát v Československu, Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992, Jakub Rákosník, Igor Tomeš / Auditorium (2013).
- BAHÝLOVÁ, Lenka; FILIP, Jan; MOLEK, Pavel, PODHRÁZKÝ, Milan; SUCHÁNEK, Radovan; ŠIMÍČEK, Vojtěch, VYHNÁLEK, Ladislav. Ústava České republiky. 1. vyd., Praha: Linde, 2010, 1533 s., ISBN 978-80-7201-814-7.
- Národní shromáždění, Československá republika. Ústava Československé republiky: Ústavní zákon ze dne 9. května 1948. In: 150/1948, Praha, 1948.
- Národní shromáždění, Československá republika. Ústava Československé socialistické republiky: Ústavní zákon ze dne 11. července 1960. In: 100/1960, Praha, 1960.

Elektronické zdroje

- SVOBODA, Jindřich. Vývoj ústavnosti v českých zemích. *Webzdarma* [online]. 2014-02-05 [cit. 2014-12-16]. Dostupné na http://www.spolved.web2001.cz/stud_mat/ustvyvoj.htm.
- Ústava Československé republiky. In: ZIMEK, Josef, BOBEK, P. ŠIMÍČEK a M. MOLEK. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2014-08-29 [cit. 2014-12-02]. Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_Československé_republiky#Pr.C3.A1va_a_povinnosti_ob.C4.8Dan.C5.AF.

- Ústavní vývoj v Česku. In: SCHELLE, K. TAUCHEN, MOLEK. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2015-02-21 [cit. 2014-11-29]. Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústavní_vývoj_v_Česku#.C3.9Astavn.C3.AD_listina_.C4.8Ceskoslovensk.C3.A9_republiky_.281920.29.
- Ústava Československé socialistické republiky. In: BOBEK, M., V. ŠIMÍČEK, MOLEK. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2015-02-25 [cit. 2014-12-01]. Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_Československé_socialistické_republiky.
- Ústava České republiky. In: FILIP, Jan, Lenka BAHÝLOVÁ, Pavel MOLEK, Milan PODHRÁZKÝ, Ladislav VYHNÁLEK, Vojtěch ŠIMÍČEK a Radovan SUCHÁNEK. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2015-02-25 [cit. 2014-12-01]. Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústava_České_republiky.
- Ústavní zákon o československé federaci. In: SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 2014-04-03 [cit. 2014-12-01]. Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Ústavní_zákon_o_československé_federaci.